

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор”, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.2. Психология (Възрастова и педагогическа психология) на Панайота Бизпу – докторант към ЮЗУ „Неофит Рилски”, Философски факултет, катедра Психология

Тема на дисертацията: „Личностни качества на съвременния учител”

Изготвил рецензията: доц. д-р Ергюл Таир, ИИНЧ-БАН

Динамичните изменения в съвременния свят поставят нови предизвикателства пред обществото, свързани с изменения в климата, преодоляване на неравенствата, устойчиво икономическо развитие и др. В свят, в който приложенията на иновациите и новите технологии във всички сфери нарастват, естествено се повишават и изискванията към качеството на образованието. Навлизането на виртуалната реалност и изкуствения интелект като част от подходите за насърчаване на ученето водят до нарастване на очакванията и изискванията и към учителите. Всичко това определя актуалността на темата за личностните качества на съвременния учител, представена от Панайота Бизпу, като обясняват и интереса на авторката към дисертационен труд с ясно изразена научна и научно-приложна стойност.

Панайота Бизпу притежава квалификация и професионален опит в областта на образованието. Последователно е придобила висше образование в сферата на предучилищната педагогика в Тракийския университет „Демокрит“ (Александрополис, Гърция) през 2011 г., в специалната педагогика от ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 2013 г., а от 2014 г. е докторант в Катедра „Психология“ към същия университет. В последните 6 години работи с деца със специални образователни потребности от различни детски градини в Гърция.

Дисертационният труд на Панайота Бизпу е структуриран в увод, пет глави, заключение, приноси и приложения, разгърнати върху обем от 137 страници на английски език. Библиографската справка съдържа 105 литературни източника на български и английски език, релевантни на разглеждания проблем. Дисертацията е адекватно онагледена чрез 21 таблици и 26 фигури.

В увода си Панайота Бизпу защитава актуалността на дисертацията чрез очертаване на морално-културното, научно-технологичното и социално-икономическото измерение на образованието, наред с функциите на образователния процес, като акцентира върху ролята на учителя за тяхното постигане.

Теоретичната част на изследването стегнато и съдържателно представя същността на образователния процес чрез неговите основни принципи. Образованието се разглежда като важен фактор за физическото, интелектуалното и емоционалното развитие на личността, за нейната социална интеграция и успех в динамичната съвременна среда. Специално внимание се отделя на ролята на образованието за развитието на уменията и интересите на учениците чрез различни подходи към знанието, към новите технологии, професии и др.

Разглежда се темата за новите образователни подходи с цел насърчаване креативността и интересите на всеки ученик, стимулиране на интереса и работата с новите информационни и комуникационни технологии, разумното използване на природните ресурси и др. Извежда се ролята на образованието за справяне със социалните неравенства чрез осигуряване на равни възможности за всички ученици, както на тези с различен произход, така и на тези със специални образователни потребности.

Важна част от образователния процес е учителят, чиято роля, характеристики и стил, са разгледани последователно и аналитично. Панайота Бизпу акцентира върху емоционалната зрялост на учителя, неговия стил на преподаване и нагласи към учениците и професията, умения за управление на класа и др. Специално внимание се обръща на ролята, която има учителят в съвременната образователна система не само да предава знания, но да бъде и консултант за своите ученици. Да разбира психичното им състояние, да им помага да разбират и осмислят информацията за себе си, природата, явленията и най-вече да ги подготви за реализирането на потенциала им и един пълноценен живот.

Детейлно се посочват основните характеристики на ефективните учители, изразяващи се в способност за създаване на положителен емоционален климат в класната стая, организираност и яснота в процеса на преподаване и др. Изведени са значими учителски компетенции, като академична подготвеност, целенасочени методи на преподаване, но също така и умения за организиране, фасилитиране на процесите, за насочване на преживяванията и интересите на учениците.

Обобщено, представеният теоретичен обзор е доказателство за много добро познаване на проблема от страна на Панайота Бизпу и илюстрира уменията ѝ да синтезира и анализира научна литература, която да използва за целите на своята разработка.

Втора глава на дисертацията представя методологичната рамка на изследването, като очертава целта и основните хипотези, наред с процеса на провеждане на самото изследване. Основната цел е определена като изследване на личностните аспекти на съвременните учители, които работят с деца със специални обучителни потребности в Република Гърция. Тази основна цел е конкретизирана чрез три подцели, от които първата по-скоро

повтаря основната, втората акцентира върху въпросниците на изследването, а третата върху ролята на социо-демографските характеристики. Формулирани са четири хипотези, които представят допусканията на докторанката относно изследваните личностни характеристики, удовлетвореността от живота, очакванията за различия в изследваните характеристики в зависимост от пола и училището, в което работят изследваните учители. Задачите на изследването са представено по-скоро общо, като мога да препоръчам на докторанката по-ясно да разпише организационните и методологичните задачи на изследването и по-коректно да обвърже целите и хипотезите на изследването.

Извадката на дисертационното изследване обхваща 120 учители от Северна Гърция на възраст от 24 до 48 г., като преобладават жените и учителите от началните училища и детските градини. Участието на по-млади изследвани лица в извадката (средна възраст 32,8 г.) определя и по-краткия професионален опит на изследваните учители ($X=6,6$), макар трудовият им стаж да варира от 1 г. до 24 години.

Инструментариумът на дисертационното изследване включва: Въпросник за изследване на личността на Х.Айзенк (E.P.Q.), стандартизиран самооценъчен въпросник и Многофакторен личностен въпросник (FPI-R), съдържащ следните 12 скали: Удовлетвореност от живота; Социална ориентация; Ориентация към постижения; Инхибиране; Възбудимост; Агресивност; Стрес; Соматични оплаквания; Здравословни проблеми; Откритост; и две вторични скали - Екстровертност и Емоционалност. Използваните въпросници са подробно описани, като психометричните показатели за надеждност, измерени чрез алфа на Кромбах, са напълно приемливи за целите на настоящото изследване.

Статистическата обработка на данните е съобразена с целите на изследването като са приложени дескриптивна статистика, корелационен и дисперсионен анализ.

Получените честотни резултати представят, че близо половината от изследваните учители имат средни резултати по скалата интроверсия-екстраверсия, като близо 30% са екстравертни, а 15,8% интровертни. По-голямата част от тях са емоционално стабилни, като едва 7,5% имат по-високи стойности по чертата невротизъм и близо 9% са несигурни (инхибирани). Близо 70% от изследваните учители са социално отговорни и помагачи, със средна и висока ориентация към постижения. Повечето от изследваните учители са със средни резултати по възбудимост и агресивност, като 22,5% са неспокойни и притеснени, 25% са напрегнати и стресирани, а 24% споделят за наличието на психосоматични проблеми. При повечето изследвани учители се констатираат средни нива на удовлетвореност от живота, като близо 17% са оптимистични и удовлетворени във висока степен.

Напълно очаквано се установява значима връзка между здравословните проблеми на учителите и удовлетвореността им от живота, между емоционалната лабилност и стреса, между възбудимостта, телесните оплаквания на учителите и личностната им черта екстраверсията и др. Не се констатираат значими полови различия в по-голямата част от изследваните личностни характеристики, което може да се дължи както на диспропорцията по пол в реализираната сравнително малка и случайна извадка, така и на намаляване или изчезване на традиционните полове-ролеви различия, установявани в предишни изследвания по отношение на личностни черти като невротизъм, психотизъм, възбудимост, възприет стрес и др.

Не се установяват значими възрастови различия в изследваните личностни характеристики на учителите, с изключение на по-високата

възбудимост на по-младите (24-29 г.) и по-високата екстравертност на учителите във възрастовата група на 35-48 г.

Обобщено, получените резултати не подкрепят очакванията за положителна връзка между екстраверсия и социална ориентация, както и между социалната желателност и психотизма. Не се потвърждават очакванията за значими полови различия по невротизъм, така и по редица други личностни характеристики. Констатира се различия в удовлетвореността от живота в зависимост от училището, в което работят изследваните лица. Като цяло, учителите от по-високия етап на обучение (гимназия и професионално училище) са по-удовлетворени от живота си в сравнение с тези от специалното училище и от специалната детска градина.

В тази насока си позволявам да препоръчам на докторантката да потърси допълнителни обяснения и възможни интерпретации на констатираните резултати в сравнителен план с други изследвания в областта или да се отчетат ограниченията на конкретното изследване. Също така, могат да се изведат конкретни научни и научно-приложни приноси в резултат на получените резултати от настоящото изследване.

Представеният автореферат адекватно отразява цялостната дисертационна разработка, като включва и публикационната активност на докторантката, в която са представени 3 публикации по темата на дисертацията, две от които самостоятелни в Годишника на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

В заключение мога да подчертая, че въпреки наличието на някои препоръки и бележки от моя страна, авторката на настоящата дисертация е представила логично и завършено емпирично изследване, което има своите научни и практически достойнства. Докторантката демонстрира умения да анализира научна литература, да планира, организира и проведе научно

изследване, чиито резултати подходящо да представи и анализира. Всичко това ми дава основание да предложа на уважаваното научно жури да оцени дисертационния труд положително и гласувам с „Да” за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2. Психология (Възрастова и педагогическа психология) на Панайота Бизпу.

09. 03. 2020 г.

Рецензент:

(доц. д-р Ергюл Таир)